

GASPIRALI İSMAİL BEY VE KIRIM

Ali Rıza SAKLI*

Öz

Gaspıralı İsmail Bey (1851-1914), Kırım'ın yetiştirdiği ve Türk Dünyasının tümünü kapsayan fikir ve uygulamalara sahip aydın bir şahsiyettir. Bahçesaray Belediye Başkan Yardımcılığı yaptığı siyasi hayatı, uzun yıllar Tercüman Gazetesi'ni yayımlayarak gösterdiği gazeteci ve yayıncı yönü, Usul-i Cedit okullarını açarak yayımlarını sağladığı eğitimci kişiliği ve Darürrahat Müslümanları adlı hayali ülke tasarımıyla edebiyatçı ve aydın niteliği bulunmaktadır.

Kırım'dan çıkıp Türk Dünyasının tamamı için fikirler üreten ve mücadeleye girişen Gaspıralı'nın bu çabasına karşılık, tarih Kırım için pek de iyi bir sayfa açmamaktaydı. 1917 Ekim devriminden sonra Sovyetler Birliği'nin kurulmasıyla özgürlükler ortadan kaldırıldı ve Tercüman Gazetesi 1918'de kapatıldı. Özgürlüklerin bulunmadığı karanlık bir dönemin ardından, Ukrayna'nın 2004'te bağımsızlık kazanması Kırım için de görece bir özgürlük anlamına gelmekteydi. 2014 yılı UNESCO tarafından Gaspıralı İsmail yılı ilan edilince, dikkatler tekrar Kırım'a yöneldi ve Gaspıralı'nın birleştirici ve aydın kişiliği tekrar incelemelere konu edilmeye başlandı. Ne var ki, aynı yıl Kırım Rusya tarafından işgal edildi ve Ukrayna'ya bağlı olduğu dönemdeki görece özgürlük ortamı kaybedildi.

Mütevazı imkânlarına rağmen, çalışmalarında sadece Kırım'ı değil Türk Dünyası'nın tamamını hedefleyen Gaspıralı İsmail'in bu tavrına karşılık, şimdi ülkesi Kırım'ın Türk Dünyası'ndan gerekli ilgi ve desteği hak ettiği düşünülmelidir.

Anahtar Kelimeler: Gaspıralı İsmail, Kırım, Tercüman, Darürrahat, Usul-i Cedit

GASPIRALI ISMAIL BEY AND CRIMEA

Abstract

Gaspıralı İsmail Bey (1851-1914), the intellectual figure, whose ideas and practices covering all the Turkish world, has been grown in Crimea. He has a political life as Bahçesaray vice Mayor, a long journalist and publisher life by publishing the Tercuman newspaper for many years, an educators personality as opening and enabling the expansion of Usul-i Cedit schools and a literary and intellectual property as designing the imaginary country of Darürrahat Muslims.

Gaspıralı has generated ideas and corresponded all the efforts for the Turkish world, but the history and fate did not open a good page for his home country Crimea. After October 1917, Soviet Union established and demolished the freedom atmosphere so Tercuman newspaper was shut down in 1918. After a dark period in the absence of freedom, the independence of Ukraine in 2004 meant a relative freedom to the Crimea. The 2014 was declared as Gaspıralı İsmail year by UNESCO and attention again turned to the Crimea and the unifying and intellectual personality of Gaspıralı began to be subject to re-examination. However, the same year the Crimea was occupied by Russia and the period of relative freedom disappeared.

Despite his modest opportunities, his works, were not aimed only Crimea, but has been targeting the entire Turkish world. As a response to this attitude of Gaspıralı İsmail, now the Crimea should be considered as deserving necessary attention and support from the Turkish world.

Key Words: Gaspıralı İsmail, Kırım, Tercuman, Darürrahat, Usul-i Cedit

* Doç. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İ.İ.B.F., Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, aliriza.sakli@erdogan.edu.tr

GİRİŞ

Kırım, Karadeniz'in kuzeyinde yer alan stratejik değeri yüksek bir yarımadadır. Kırım, 1954'te Sovyet Lideri Kruşçev döneminde Ukrayna'ya bağlanarak yarı otonom bir Özerk Cumhuriyet olarak yönetilmektedir. Mart 2014'te Rusya tarafından işgal ve ilhak edilen Kırım tekrar dünya gündemine gelmiştir.

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nda çatışma alanları arasında yer alan Karadeniz “soğuk savaş” döneminde bir barış dönemi yaşama imkânı bulabilmiştir. Ne var ki, soğuk savaşın bitmesiyle birlikte, Karadeniz üzerinde gerilim ve kısmi savaş görüntülerine rastlanmaya başlanmıştır.

Etrafındaki halkların barış içinde bir arada yaşamasını ve her alanda işbirliği yapmasını arzu ettiğimiz; bir barış halkası olarak hayal ettiğimiz Karadeniz, Putin'in eski Sovyet yayılmacı politikalarına geri dönmesiyle barış durumunu koruyamamıştır. Putin Rusyası 2008'de Gürcistan üzerine yürümüş ve Batı'nın Gürcistan'ı yalnız bırakmasıyla amacına ulaşmıştır. Putin, 2014'te bu defa Ukrayna'ya karşı örtülü bir savaş yürütmeye başlamış ve Kırım'ı fiilen işgal etmiştir.

Altın Orda Devleti'nin yıkılmasından sonra, 1441-1783 yılları arasında Kırım, Tatar Türkleri'nin 342 yıl yaşayan Kırım Hanlığı tarafından yönetilmiştir. 1700'lere kadar altın çağını yaşayan ve 1521'den itibaren Rusya'yı vergiye bağlayan Kırım Hanlığı, daha sonra zayıflayarak 1783'te Kırım'ı işgal eden Rusya tarafından yıkılmıştır.

Kırım Hanlığı'nın bakiyesi olarak yarımadada varlığını sürdüren Kırım Türkleri (Kırım Tatarları), II. Dünya Savaşı esnasında Stalin tarafından Orta Asya'ya sürgün edilmişlerdir. 18 Mayıs 1944'te Kırım'ın bütün yerleşim yerlerindeki Müslüman Türk unsurlar; 191.014 kişi zorla vagonlara doldurulmuş ve gönderilmiştir. Bunlardan 151.604 kişi Özbekistan'a, geri kalanlar Kazakistan ve Rusya Federasyonu'nun çeşitli yerleşim birimlerine sürgün edilmiştir. Kötü koşullar sebebiyle yol boyunca 7889 Kırım Türkünün öldüğü ve gömülmelerine fırsat verilmeden Tren'in geçtiği yol kenarlarına bırakıldıkları belirtilmektedir (Özcan, 2009).

Kırım Türkleri'nin sürgün edildikleri topraklardan tekrar Kırım'a dönme mücadelesi 1970'li yılların sonlarında Mustafa Cemiloğlu tarafından başlatılmıştır. Cezaevinde sürdürdüğü açlık grevleri ile birlikte büyük bir mücadele veren Cemiloğlu (daha sonra adını Mustafa Abdulcemil Kırimoğlu olarak değiştirdi), 1986 yılı Aralık ayına kadar hapiste kalmıştır. Hapisten çıkmasıyla birlikte Kırım'a dönüş faaliyetlerine başlayan Kırimoğlu ve arkadaşları, 1987 yılında Kızıl Meydan'da Sovyetler'de pek rastlanmayacak çapta bir mitingle taleplerini dile getirdi. Gorbaçev'in “Glasnost ve Perestroika” (Açıklık ve Yeniden Yapılanma) politikalarının etkisiyle 1989'dan itibaren resmen Kırım'a dönme izni alındı ve çabalar bu yönde yoğunlaştırıldı. 2005 nüfus sayımına göre, yaklaşık 2.000.000'lük Kırım nüfusunun %12'sini Kırım Türkleri oluşturmaktaydı (Bağcıbaşı, 2012).

2014 yılında Kırım yeniden Rusya tarafından işgal edildi. Bu işgalin arkasından bir kısım Kırım Türkü Kırım'dan göç edip Ukrayna taraflarına gittiler. Ukrayna döneminde daha özgür hareket edebilen Kırım Türkleri'nin hareket alanları Rus yönetimi tarafından daraltılmak istenmektedir. Bu sebeple Kırım'ı temsilen Ukrayna meclisinde milletvekili olan Mustafa Abdulcemil Kırimoğlu ve diğer Kırım Türkleri, Kırım'ın Ukrayna'ya bağlı kalmasını daha yararlı görmektedirler.

Gaspıralı İsmail Bey (1851-1914)

UNESCO tarafından ölümünün 100. Yılı münasebetiyle 2014’ün **Gaspıralı İsmail** yılı ilan edilmesi, hem Gaspıralı’nın anılması hem de Kırım’ın gündeme gelmesi bakımından bir fırsat oluşturmuştur. Bu vesile ile Türkiye’deki pek çok Üniversite ve kurumda sempozyumlar, paneller, konferanslar vb etkinlikler düzenlenmiştir. RTEÜ Karadeniz Stratejik Uygulama ve Araştırma Merkezi (KAMER) de 15 Aralık 2014’te; Doç. Dr. Ranetta Gafarova, Yrd. Doç. Dr. Selçuk Türkyılmaz ve bendenizin konuşmacı olduğu bir Panel düzenlemiştir.

UNESCO tarafından Gaspıralı İsmail Yılı ilan edilen 2014’te Kırım’ın Rusya tarafından yeniden işgal edilmesi şüphesiz bir talihsizlik olmuştur. Ancak bu durum, Kırım ve Gaspıralı ile ilgili çalışmaların önünde bir engel olarak görülmemeli, bilgi ve farkındalık düzeyini artırma yönünde çalışmalar sürmelidir.

Gaspıralı İsmail Bey, Kırım’ın yetiştirdiği önemli bir aydın, yazar, düşünce ve eylem adamıdır. En önemli faaliyetleri; 1883 yılında yayın hayatına başlayan ve aralıksız 35 yıl yayınlanan Tercüman Gazetesi ile 1884 yılında ilkini açtığı ve yeni bir eğitim yöntemi ile 40 gün gibi kısa bir sürede okuma yazma öğreten Usul-i Cedit (Yeni Yöntem) okullarıdır.

1879’dan itibaren Türkçe bir gazete çıkarmak üzere resmi makamlara başvuran Gaspıralı, 1883’te Rusça ve Tatarca olmak kaydı ile yayın iznini alabilmiştir. Bundan sonra gayet dengeli bir yayın politikası izleyerek Tercüman Gazetesi’ni çıkaran Gaspıralı, istikrara önem veren dengeli yaklaşımı sebebiyle gazeteyi kesintisiz ve kapatılmadan yayımlayabilmiştir.

Tercüman Gazetesi ve Misyonu

Gazetede kullanılan dil, İstanbul Türkçesini merkeze alan ama bütün Türk lehçelerinde yaygın olan kelimelerle takviye edilen bir dildir. Bu sebeple Tercüman Gazetesi, Orta Asya şehirlerinde olduğu gibi, İstanbul, Kaşgar, Mısır ve Hindistan’da okuyucuları olan bir gazeteydi.

1911’den itibaren *Tercüman*’ın başlığının altında yer alan ve adeta Gaspıralı’nın adı ile özdeşleşen meşhur **“Dilde, Fikirde, İşte Birlik”** ibaresi günümüze kadar Türk Dünyasındaki en yaygın sloganlarından biri haline dönüşmüştür (Toker, 2001). Bu slogan, Türk Dünyası’nın dil, ideal ve ekonomi alanlarında birlik oluşturmasını içermektedir.

Gaspıralı İsmail konusunda uzman olan Prof. Dr.Yavuz Akpınar’a göre; Gaspıralı **Türk kavimlerini kendi kullandığı dil etrafında birleştirmeyi amaçlamıştır.** Tercüman ve öncesinde çıkardığı dergilerde **“Türkiye Türkçesi Temelinde Müşterek Orta Asya Türkçesi”** kullanmıştır (Akpınar, 2004).

Gaspıralı Türklerin bir bütün olduğuna inanarak onlara Tatar, Azeri, Başkurt, Özbek gibi isimler verilmesinin doğru olmadığını savunmuştur. Gaspıralı’ya göre, Rusya hâkimiyeti altındaki Müslüman Türkler ve dünyanın diğer ucundaki Türkler için ortak bir dil kullanılmalıydı.

Kısacası istediği öyle bir dildi ki, konuşulduğu ve yazıldığı zaman **İstanbul'daki hamal ve kayıkçı ile Şarki Türkistan'daki deve sürücüsü ve koyun çobanı da bu dili anlayabilmeliydi.** (Saray, 2001).

Tercüman Gazetesi'nin misyonu “Dilde Fikirde ve İşte Birlik” olarak başlığında ifade edilmişti. Ancak bu boş bir ifade değildi. Başlangıcından itibaren “dilde birlik” ilkesini Tercüman'la hayata geçirmeye fiilen girişmişti. Bu pek çok kişinin hayal bile edemeyeceği çapta önemli bir olaydı.

Gaspıralı'nın kullandığı dile “Türk Esperantosı” diyenler olmuştur. Ancak, “Esperanto” tamamen kurgulanan bir dil iken, Gaspıralı'nın kullandığı Türkçe, aynı dilin farklı lehçelerinden alınan kelimelerle oluşturulmuştur. Bu sebeple, Esperanto öğrenmek için eğitim alınması gerekirken, Gaspıralı Türkçesi'ni herhangi bir Türk lehçesini konuşan Türkler büyük oranda anlayabilmekteydi.

1914'de Gaspıralı'nın ölümünden sonra, 1918'de *Tercüman*'ın yayın hayatından çekilmesine kadar, Gaspıralı'nın yakın çalışma arkadaşı *Hasan Sabri Ayvazov* (öl. 1936) *Tercüman*'ı devam ettirmiştir. Toplam 35 yıllık yayın hayatıyla, Çarlık devrinde yayınlanan Türk gazeteleri arasında **en uzun süre** yayınlanan gazete oldu. Tercüman; etkisi, öncülüğü, ciddiyeti ve **Usul-i Cedîd**'e yaptığı hizmetler bakımından da önemlidir.

Usul-i Cedit Okulları

Gaspıralı İsmail Bey, 1884 yılında ilk Usul-i Cedit Okulu'nu açtı. Bu okullarda, kendi geliştirdiği “usul-i savtı” yöntemiyle 40 günde Türkçe okuma yazma öğretmeye başlamış, “Hoca-i Sıbyan” adlı ders kitabını bizzat hazırlayarak okullara dağıtmıştır.

1914'e gelindiğinde, Gaspıralı İsmail'den esinlenerek açılan Usul-i Cedîd okullarının sayısının, Rusya çapında **5 bine** ulaştığı iddia edilmektedir. Geliştirdiği Usul-i Savtiye (Fonetik Usul) adlı öğretim metodu; bizzat yazdığı okuma/ders kitapları; Bahçesaray'da kurduğu ve Kırım Tatarları için bir ilk olan matbaasında bastığı kitaplar ve nihayet Rusya Müslümanlarına dönük yürüttüğü siyasi çalışmalar reform niteliğinde çalışmalardır (Özkaya, 2006).

Orta Asya Türk Dünyasında Ceditçilik (Yenilikçilik) hareketi, son derecede önemli ve Türk aydınlarından geniş destek bulan bir faaliyettir. Ceditçilik hareketi, “ilk Türk aydınlanması” olarak da nitelendirilmektedir (Uzun, 2001). Gaspıralı İsmail Bey'in Ceditçi diğer aydınlardan farkı, yenileşme faaliyetlerini “Usul-i Cedit” okulları ve Tercüman Gazetesi aracılığı ile fiilen ve kapsamlı bir program dahilinde yürütmeye girişmesidir.

Darürrahat Müslümanları

Darürrahat, İsmail Gaspıralı'nın yarattığı, 1906 yılında ise "*Darürrahat Müslümanları*" adı altında kitaplaştırdığı eserinin kurgusal mekanı olan **ütopik ülkedir** (Şakacı, 2013). Darürrahat, “rahat ülke” anlamına gelmekte ve refaha ulaşmış bir memleketi anlatmaktadır.

Ütopik ülkesini, Türkmenistan'dan Batı Avrupa'yı gezmeye giden *Molla Abbas* 'ın gözünden anlatır. Söz konusu ülke, Endülüs Emevileri'nin devamı niteliğindedir.

Eserde, Gırnata düşerken kaçan Müslüman halkın, Ergenekon misali dağlar arasına çekilerek saklı bir şekilde varlığını sürdürmesi sonucu yarattıkları medeniyet aktarılır (Tunç, 2012).

Gaspıralı'nın "rahat kent"inde eğitime çok önem verilmektedir. Sekizden on iki yaşına kadar ne kadar çocuk varsa, hepsi okula gitmektedir. İlköğretim 4 senedir. Erkekler ve kız çocuklar ayrı okumaktadırlar. Erkek çocuklar ilköğretimde matematik ve din öğrenirler. Sonra ziraat bilimi ve buna dair fizik ile kimya konularını okurlar. Köy hayatı ve yaşam için gerekli olan hüner ve zanaatları uygulamalı olarak öğrenirler. Kız çocuklar ise okulda öncelikle okuma yazma öğrenirler (Şakacı, 2013).

Gaspıralı, yayın hayatına başlamadan önce Paris'e gitmiş ve burada bir süre kalmıştır. Oradan İstanbul'a gelmiş ve buradaki sosyal hayatı da tanımıştır. Bununla birlikte, "Rahat Ülke" ütopyası için Paris veya İstanbul'u değil; Endülüs'ü seçmesi manidardır. İspanya'da yaklaşık 800 yıl kadar hüküm süren Endülüs, Batı'ya eski Yunan ve İslami dönem ilimlerini aktaran önemli bir medeniyettir. Gaspıralı, Batı'yı örnek almak yerine, Batı'nın örnek aldığı bir İslam Medeniyeti'nin kendi çağında nasıl bir ülke oluşturabileceğini hayal etmiştir.

Günümüzde Kırım ve Gaspıralı İsmail

1917 Ekim devriminden sonra, Kırım'a hâkim olan Bolşevikler ve kurulan Sovyetler Birliği yönetimi, özgürlükleri ortadan kaldırarak 1918'de Tercüman'ın yayın hayatına son verirler. UNESCO'nun 2014'ü *Gaspıralı İsmail Yılı* ilan etmesiyle, Türk Dünyası'nın dikkatleri tekrar Kırım'a yönelmeye başladığında, Kırım'ın Rusya tarafından önce örtülü ve sonra da fiilen işgal edilmesi gibi bir talihsiz durum ortaya çıkmıştır.

2014 yılında Ukrayna'da yaşananlar, 1939 yılında Almanya ve Sovyetler Birliği'nin Polonya'yı işgal edişlerini hatırlatmaktadır. 1939'da; II Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde, Hitler Almanyası ile Stalin yönetimindeki Sovyetler Birliği, bir "saldırmazlık anlaşması" imzalayıp, Polonyayı iki yönden işgal ederler. 2014 yılında ise; Almanya liderliğindeki Avrupa Birliği ve Putin Rusyası, Ukrayna'da benzeri bir fiili durum oluştururlar.

2004 yılında "Turuncu Devrim" ile Rusya'nın yanından ayrılan ve Batı yanlısı bir rejime geçen Ukrayna bu durumunu 2010 yılına kadar sürdürebilmiştir. 2010'da Rusya yanlısı Viktor Yanukoviç'in iktidara gelmesi, Avrupa Birliği ile ilişkileri soğutması ve nihayet Kasım 2013'te AB ile imzalanması beklenen Ortaklık Anlaşması'ndan vazgeçtiğini açıklaması, AB yanlısı Ukraynalıların tepkisi ile karşılanmıştır. Halkın sokaklara dökülmesiyle Yanukoviç iktidarını kaybetmiş ve 2014 devrimi ile Ukrayna tekrar AB yanlılarının eline geçmiştir.

Bu noktada Rusya, önce örtülü biçimde Kırım'ı işgal etmiş, Batı'dan gelen tepkileri gördükten sonra Kırım'ı fiilen kendine bağlamıştır. Batı bölgeleri Katolik olan Ukrayna'nın, 1686'da Rusya tarafından işgal edilen ve bu sebeple Rusça konuşan ve Ortodoks mezhebine mensup olan doğu bölgelerinde ise Rusya taraftarları fiilen yönetimi ele geçirmişlerdir. Böylece, Ukrayna'nın Rusya ve AB arasında adeta paylaşılmış olduğu bir fiili durum yaşanmaktadır.

Talihsiz Kırım Türkleri, Kırım'ın Rusya tarafından yeniden işgal edilmesiyle, Ukrayna yönetiminde ulaşmayı hayal ettikleri özgürlüklerden mahrum kalma endişesindedirler. Bu sebeple bir kısım Kırım Tatarı, Kırım'ın işgali sonrasında Ukrayna tarafına göç etmişlerdir.

Rusya'ya katılma kararı veren Kırım Parlamentosu'nun, bu kararını açıklarken Kırım Tatarları'na vaat ettiği özgürlüklerin hayata geçmesi gerekmektedir. Kırım'da Ukraynaca, Rusça ve Kırım Tatarcasının resmi dil olarak kabul edilmesi, Kırım Parlamentosu'nda Tatar Türkleri'ne %20 kota ayrılması, kültürel haklarının tanınması kendi dillerinde ilk, orta ve yükseköğretim okullarının açılması bu kararda yer alan önemli konu başlıklarıdır.

Dünyanın farklı bölgelerine göç etmiş bu mazlum halkın Kırım'a yerleşmesinin devlet desteği ile sağlanması ve Kırım topraklarında özgür olarak yaşamalarına imkân tanınması gereklidir. Kırım'daki yeni yönetim, Kırım Tatar Türkleri'nin Türkiye ile yakın ilişkiler geliştirmelerini teşvik etmeli, Karadeniz'de barış içinde yaşamak için özgürlüklerin ve karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesi temel olmalıdır.

Kırım'ın içinde bulunduğu durum, ölümünün 100.yılında İsmail Gaspıralı merhumun arzuladığı ve tasarladığı ülke özelliklerini göstermemektedir. Kırım Türkleri'nin Gaspıralı'nın izinden giderek, kendi kültürlerine sahip olmaları; eğitim ve yayın faaliyetlerini kesintisiz sürdürmeleri, Türkiye ve diğer komşularıyla yakın ilişkiler içinde bulunmaları ve barışçı yollardan haklarını aramaları gerekmektedir. Gaspıralı İsmail'den öğreneceğimiz en önemli şey; kısa vadeli taktikler zamanın şartlarına göre değiştirilerek, uzun vadeli stratejilerin önde tutulması; uzun dönemli düşüncelerin ve uzun vadede geçerli olanın asıl kabul edilmesidir.

KAYNAKLAR

- Abdiraşidov, Zaynabidin (2012). İsmail Gaspıralı ve Nikolay Ostroumov: Fikirler Mücadelesi, *Uluslararası İslam'la Yenilenme ve Birlik – I İsmail Bey Gaspıralı Kongresi: Dilde birlik, Fikirde birlik, İşte birlik*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi.
- Abdiraşidov, Zaynabidin (2014). Tarjimon (1883–1917) Gazetasıdaki Türkiston Materyallerinin İzohlı Bibliyografyası, *Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 22, ss.1-232.
- Akpınar, Yavuz (2004). *İsmail Gaspıralı Seçilmiş Eserleri 2*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Bağcıbaşı, Ece (2012). Biz Kırım'dan Çıkanda, *Yaş Türkistan Fikir ve Kültür Dergisi*, Sayı: 5, Ocak.
- Duran, Murat (2011). Dilde Fikirde İşte Birlik: İsmail Gaspıralı, *21. Yüzyıl*, Ekim, Sayı: 34, ss.101-107.
- Hekimoğlu, Vecihi Sefa Fuat (2009). İsmail Bey Gaspıralı ve Türk Birliği İdeali, *History Studies*, Volume 1/1.
- Kalsın, Berrin (2014). İsmail Gaspıralı ve Tercüman Gazetesi, *Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, Ocak / Şubat / Mart - Kış Dönemi Cilt: 2 Sayı: 2, ss.95-114.
- 1 Özkaya, Yılmaz (2006). İsmail Gaspıralı'nın Hoca-i Sıbyan Kitabı Hakkında Bazı Düşünceler, *Ege Üniversitesi I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı*, İzmir.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 53

Ocak - Şubat 2016

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

<http://www.akademikbakis.org>

Özkaya, Yılmaz (2013). İsmail Gaspıralı'nın Tercüman Gazetesinde Yayımlanan Yazılarında Ortak Söz ve Yapılar, *Geçmişten Geleceğe Türkçe, Elginkan Vakfı 1. Türk Dili ve Edebiyatı Kurultayı*.

2 Solak, Fahri (2001). Doğumunun 150. Yılında Gaspıralı İsmail Bey Tercüman Gazetesi Bibliyografyası ve Türkçe Yayınlar, *Müteferrika*, Sayı: 20, Güz 2001, s. 79–104.

Şakacı, Bilge Kağan (2013). Darürrahat (Rahat Ülke) Müslümanları: Kent Ütopyası mı? *International Journal of Social Science*, Volume 6 Issue 6, p. 1399-1420.

3 Toker, Mustafa (2004). İsmail Gaspıralı ve “Dilde Birlik” Fikri Üzerine, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 16, ss.31-45.

Tunç, Gökhan (2012). İsmail Gaspıralı'nın Frengistan Mektupları ve Darürrahat Müslümanları Adlı Romanlarında İdeoloji ve Kurgu İlişkisi, *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı: 35, ss.145-160.

İnternet Kaynakları:

Kafalı, Mustafa (2001). İsmail Gaspıralı'nın Yayımcılığı ve Gazeteciliği; <http://www.ismailgaspırali.org/yazilar/mkafali.htm> (31.12.2014).

4 Özcan, Kemal (2009). [Kırım Türklerinin Sürgünü ve Milli Mücadele Hareketi \(1944-1990\)](http://www.surgun.org/surgun/pdf/surgun.pdf) <http://www.surgun.org/surgun/pdf/surgun.pdf> (31. Aralık 2014).

5 Saray, Mehmet (2001). Gaspıralı'nın Türk Dünyasında Verdiği Dil ve Kültür Mücadelesi <http://www.ismailgaspırali.org/yazilar/msaray.htm> (31.12.2014).

6 Uzun, Turgay (2001). İlk Türk Aydınlanma Hareketi: Ceditçilik ve İsmail Gaspıralı <http://www.ismailgaspırali.org/yazilar/tuzun.htm> (31.12.2014).